

SEIMO NARIŲ V. P. ANDRIUKAIČIO IR A. SYSO PAREIŠKIMAS

Dėl Juozo Brazaičio Ambrazevičiaus

2012-05-17

Prieš kelias dienas mus pasiekė pakvietimas į Juozo Brazaičio Ambrazevičiaus (1903–1974) palaikų perlaidojimo Kauno Kristaus Prisikėlimo bažnyčios šventoriuje ceremoniją. Prie pakvietimo buvo pridėtas ir bukletas, nušviečiantis Juozo Brazaičio Ambrazevičiaus gyvenimą ir veiklą. Apžvelgta mokslinė ir pedagoginė veikla, dalyvavimas antinacinėje ir antisovietinėje rezistencijoje. Pateikta ištraukta iš JAV Atstovų rūmų teismo komiteto Imigracijos, pilietybės ir tarptautinės teisės pakomitečio pirmininko Jošua Eilbergo laiško, nurodantį, kad tyrimas prieš Juozą Brazaitį Ambrazevičių dėl jo bendradarbiavimo su naciais per Antrąjį Pasaulinį karą yra sustabdytas.

Bet visai kitaip atrodo jo, kaip Laikinosios Vyriausybės vadovo, veiklos aprašymas. Šioje vietoje atsiskleidė istorinių faktų nutylėjimo ir iškreipimo tendencija. Tekste teigiama, kad Laikinoji Vyriausybė paskelbė apie Nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimą, bet neatskleista, jog jau pirmuoju Leono Prapuolenio perskaitytu kreipimusi per „Radiofoną“ 1941 m. birželio 23 d. dėl atkuriamos nepriklausomos Lietuvos valstybės, dalis jos piliečių tampa atskirta nuo atkuriamos valstybės. Būtent žydai įvardijami kaip Lietuvos išdavikai, ir netgi užsimojama atšaukti žydams Vytauto Didžiojo suteiktą privilegiją. Bukleto tekste teigiama, kad Laikinoji Vyriausybė paskelbė sovietų nacionalizuoto turto restituciją. Bet nutylima, kad ši restitucija nebuvo taikoma iš žydų nacionalizuotam turtui. Atvirkščiai, žydų turto nacionalizacija buvo palikta ir net praplėsta.

Buklete teigiama, kad „nesisekė naciams „per lietuvišką administraciją“ legalizuoti savo veiksmų žydų atžvilgiu“. Bet išlikę Lietuvos Laikinosios Vyriausybės dokumentai liudija ką kitą. Cituoju ištrauką iš 1941 m. birželio 27 d. posėdžio protokolo: „Min. Žemkalnis pranešė apie nepaprastai žiaurius žydų kankinimus Kaune, Lietūkio garaže. Nutarta: kad nežiūrint visų priemonių, kurių reikia imtis prieš žydus dėl jų komunistinės veiklos ir kenkimo vokiečių kariuomenei, partizanams ir paskiriems gyventojams vengti viešų žydų egzekucijų. Patirta, kad šie veiksmai yra padaryti žmonių, kurie nieko bendro neturi nei su Aktyvistų štabu, nei su Partizanų štabu, nei su Laikinąja Lietuvos Vyriausybe.“ Kaip matote, šiame protokole nėra nei žodžio, kad Laikinoji Vyriausybė smerktų nekaltų žmonių žudynes, stotų jų ginti ir ragintų gyventojus ginti savo Lietuvos Respublikos piliečius.

1941 m. birželio 30 d. Protokole Nr. 6 – lietuviškojo bataliono išlaikymo ir žydų koncentracijos stovyklos steigimo klausimas. Išklauses Kauno komendanto pulkininko Bobelio pranešimą dėl formuojamo bataliono ir žydų koncentracijos stovyklos steigimo reikalų, Ministerių kabinetas nutaria: „žydų koncentracijos stovyklos steigimui pritarti ir jos steigimu rūpintis pavesti p. Švipai, komunalinio ūkio Viceministeriui, kontakte su p. pulkininku Bobeliu.“

Liepos 7 d. protokole yra įrašas: „Vokiečių generolo Stahlecker pareiškimu, masinė žydų likvidacija toliau nebebūsimi vedama. Vokiečių patvarkymu dabar steigiama Vilijampolėje žydams geto, kur visi žydai iš Kauno miesto turi būti iškraustyti per 4 savaites.“ Galima būtų pacituoti ir ištraukas iš 1941 m. rugpjūčio 1 d. „Žydų padėties nuostatų“ projekto apie žydų izoliavimą ir turto konfiskavimą. Taigi dokumentai liudija aiškų šios Laikinosios Lietuvos Vyriausybės kolaboravimą su naciais. Visi šie protokolai yra pasirašyti laikinai einančio ministro Pirmininko pareigas, dabar minimo Juozo Ambrazevičiaus.

Kyla teisėtas ir pagrįstas klausimas, kodėl buklete apie tai nieko nekalbama? Kyla ir kitas klausimas, ar Lietuvos Respublika, kaip NATO ir Europos Sąjungos narė, puoselėjanti demokratiją, gali kaip nors prisidėti kaip valstybė prie pagerbimo asmenų, kurių biografija ir išlikę faktiniai dokumentai labai komplikuoja Lietuvos valstybės padėtį? Ar iš tiesų galima Lietuvos valstybei finansuoti renginius, kurie susiję su prieštaringos reputacijos žmonių pagerbimu ir tuo rizikuoti sumenkinti savo valstybės ir visuomenės autoritetą demokratiją puoselėjančios pasaulio bendruomenės akyse?

Puikiai suprantame, kad ir Knuto Hamsuno, ir Justo Paleckio, ir maršalo Filipo Peteno padėtis toje sudėtingoje istorinėje situacijoje buvo tragiška ir jie rinkosi, kaip marionetės, šitą sudėtingą kelią. Deja, Lietuvos Laikinoji Vyriausybė taip pat buvo marionetinė, nacių valdoma Vyriausybė, kuri prisiėmė dalį atsakomybės už tai, ką naciai įvykdė Lietuvoje. J. Brazaičio (Ambrazevičiaus) biografijoje būtų kur kas šviesesnis puslapis, jei jis, toliau dalyvaudamas antinaciniame pogrindyje būtų gelbėjęs žydų šeimas nuo nacių persekiojimo ir žudynių. O juk taip elgėsi daug Lietuvos šviesuolių – Elena ir Viktoras Kutorgos, Jackus Sonda – Sondeckis, V. Landsbergis – Žemkalnis, Steponas Kairys ir kiti iškilūs žmonės. Deja, tokių faktų apie J. Brazaitį (Ambrazevičių) neturime. Antisemitinės pažiūros buvo tuo metu būdingos ne vienam LAF atstovavusiam Lietuvos inteligentui. Ir šiame kontekste daug ryškiau išskyla M. Krupavičiaus, K. Griniaus ir J. Aleksos memorandumas, įteiktas nacių valdžiai, kuriame smerkiamos žydų žudynės, o ne Laikinosios Vyriausybės veikla.

Tad šiandien verta atvirai paklausti – ar gali demokratines vertybes puoselėjanti Lietuvos visuomenė valstybės vardu atiduoti pagarbą nacių režimui tarnavusios marionetinės vyriausybės vadovui, vyriausybės, kuri liko kurčia jos piliečių žudymui, kuri nieko nepadarė, kad apgintų nekaltus žmones nuo sunaikinimo, kuri steigė koncentracijos stovyklą ir prisidėjo prie geto organizavimo ir žmonių žudymo?